

ממסטר א', תשע"ז
 יום ב': 8:30-10:00
 יום ב', 10:15-11:45
 קורס מס' 1041.1101.01/02

אוניברסיטת תל-אביב
 הפקולטה למדעי החברה
 החוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה

מבוא לאנתרופולוגיה

ד"ר מיכל קרבאל-טובי

mkrael@post.tau.ac.il

שעות קבלה: יום ה' 13:00-14:00 בתיאום מראש

מתרגלים: טליה אסן, יונתן ברם ותמר שיין

טליה אסן, thalia.assan@gmail.com

שעות קבלה: יום ב' 13:00-14:00 בתיאום מראש.

יונתן ברם, yonatanbram@gmail.com

שעות קבלה: יום ה' 13:00 בתיאום מראש.

תמר שיין, tamarshain@gmail.com

שעות קבלה: יום ב' 16:00-17:00, בתיאום מראש.

תיאור הקורס

הקורס עוסק בבני אדם בהיותם בני ובנות תרבות. במהלך הקורס נספק היכרות ראשונית עם עולם המושגים ושאלות היסוד של האנתרופולוגיה החברתית-תרבותית, ונמקם את אלו בהקשרם ההיסטורי והחברתי. נעסוק באנתרופולוגיה כדיסציפלינה האמונה על הבנת התרבות האנושית מפרספקטיבות מדעיות והומאניסטיות. הקורס מבוסס על מהלך ארבע-שלבי, הכולל:

1. הצגה של שאלות יסוד ואוצר המילים של הדיסציפלינה;
2. הצגה של הפרספקטיבה האתנוגרפית - במחקר ובכתיבה - ושל הדילמות הכרוכות בה;

3. מפת דרכים תיאורטית: התמקדות במסגרות תיאורטיות שהתפתחו באנתרופולוגיה לאורך המאה ה-20, ובהשפעות של מסגרות אלו על מחקר עכשווי באנתרופולוגי;
4. "טעימה" מנושאים קאנוניים שנמצאים במרכז המחקר האנתרופולוגי.

דרישות הקורס

1. נוכחות חובה בשיעור ובתרגיל, השתתפות בתרגילים; 15%
2. מטלות שוטפות באתר הקורס (אתר התרגיל); 20%
3. מבחן אמצע סמסטר המבוסס על קריאת מונוגרפיה (עברית/אנגלית/ערבית); 15%
4. בחינת סוף סמסטר על חומר ההרצאות, התרגילים וחומרי הקריאה. 50%

דרישות הקורס בפירוט

1. נוכחות חובה בשיעור ובתרגיל, השתתפות בתרגילים:

ההשתתפות בשיעורים ובתרגילים הינה חובה, אך תיבדק רק בתרגילים. במכוון, השיעור מקדים את התרגיל ומספק בסיס רחב לקריאה ולדיונים שיתקיימו בו. התרגיל נבנה מתוך הנחה שנכחתן/ם בשיעור, והמתרגלות לא יעכבו את מהלך התרגיל לטובת אלו שהחמיצו את השיעור. היעדרות מקבוצת התרגיל יותר משלוש פעמים במהלך הסמסטר תפגע בציון הקורס. התרגיל מהווה פלטפורמה לדיונים ולהשתתפות פעילה בהם, כאשר השתתפות מתייחסת לא רק לדיבור בשיעור אלא גם לפניות, הקשבה והתמדה.

אין לגלוש ברשת בזמן השיעור והתרגיל.
2. מטלות שוטפות באתר הקורס:
 - 1) פעמיים במהלך הסמסטר עליכן/ם להעלות לאתר התרגיל (עד השעה 18:00 בערב שלפני מועד התרגיל) סיכום קצרצר של הטענה המרכזית במאמר שקראתם, ושאלה או מחשבה שהעסיקה אתכן/ם בעקבות קריאתו (מספיק להתייחס לפריט אחד מרשימת הקריאה גם בשבועות בהם יש לקרוא שני פריטים). בסיכום הטענה אתן/ם יכולות/ים להתייחס לאמירה המרכזית, לקשר בינה לבין המחקר האתנוגרפי שעליו היא מתבססת ו/או למהלך. בנוסף, המטלה צריכה לשקף "קריאה פעילה". ניתן למשל לבחור תובנה שאהבתן/ם במאמר ולהסביר במה היא מעניינת, לקשור למאמרים אחרים שנקראו בקורס או למסגרות תיאורטיות שנלמדו, ולהצביע על שאלות שעולות מתוך המאמר על הדיסציפלינה האנתרופולוגית. אורך התגובה מוגבל ל-10 שורות.

(2) פעמיים במהלך הסמסטר (עד השעה 21:00 בערב שלפני מועד התרגיל) עליכן/ם להגיב באתר התרגיל לתגובות של חברות וחברים לתרגיל: להאיר נקודות חדשות להתייחסות, לצדד ולנמק, להציע דעה חלופית – כמובן בכבוד ובנועם. גם תגובה זו מוגבלת ל-10 שורות. אינכן/ם יכולות/ים להגיב לחברים וחברות לכיתה באותם שבועות בהם אתכן/ם כבר כתבתן/ם בעצמכן/ם.

ההשתתפות המוקדמת באתר התרגיל לקראת התרגילים היא מטלת חובה. זוהי הזדמנות מבחינתכן/ם להתכונן באופן אקטיבי לתרגילים, לתרגל חשיבה אנתרופולוגית, לגלות קולגיאליות לחברות וחברים בקבוצה, וגם לפתח מיומנויות חשיבה וכתובה שישרתו אתכן/ם במבחן האמצע ומבחן הסוף. התגובות עצמן אינן זוכות לציון, אך תגובה לא רצינית (תגובה שהמתרגלים היו מנקדים לדעתם בציון נמוך מ-70) לא תיחשב, והמתרגלת/י תיידע אתכן/ם על כך.

3. מבחן אמצע סמסטר (9.1.2017) – המבחן מבוסס על קריאת מונוגרפיה (ספר אנתרופולוגי אתנוגרפי המטפל בסוגיה/קבוצה/זירה מחקרית), ומכוון אתכן/ם להיכרות קרובה עם טקסט עיוני ארוך, התנסות בקריאה אקדמית ותרגול של חשיבה וכתובה אנתרופולוגית. בכל המובנים הללו, מטלת האמצע אינטגרלית לדרישות הקורס כולו ומהווה תרגיל בחשיבה אנתרופולוגית שהקורס מקווה לטפח. עליכן/ם לקרוא ספר אנתרופולוגי לבחירתכן/ם (מתוך הרשימה שלהלן; כל תשעת הספרים עומדים לרשותכם בספריית מדעי החברה ובספריית אחריות). המבחן יבדוק את מידת ההיכרות שלכן/ם עם הספר אך לא יסתפק רק בשאלות של ידע אלא ידרוש מכן/ם לעשות שימוש באוצר המילים וכלי החשיבה אליהם תיחשפו בקורס כדי לנתח מרכיבים בספר.

שימו לב: מבחן אמצע הסמסטר יתקיים במועד אחד בלבד. מי שיעדר/תיעדר ממנו ללא סיבה מוצדקת (מחלה, מילואים, סיבה משפחתית) וללא הודעה מראש, י/תתחיל את ציון הקורס מ-85. מי שי/תוכיח סיבה מוצדקת בהצגת אישור רלבנטי, י/תוכל להיבחן בכתב במועד קרוב.

מונוגרפיות בעברית

- אלאור, תמר. 1998. בפסח הבא: נשים ואוריינות בציונות הדתית. תל אביב: עם עובד.
- בילו, יורם. 2005. שושביני הקדושים: חולמים, מרפאות וצדיקים בספר העירוני בישראל. חיפה: אוניברסיטת חיפה.

- גודמן, יהודה. 2013. גלות הכלים השבורים: חרדים בצל השיגעון. חיפה: אוניברסיטת חיפה.
- מונטרסקו, דניאל וחיים חזן. 2011. עיר בין ערביים: לאומיות מזדקנת ביפו. ירושלים: מכון ון ליר.
- מוצפי האלר, פנינה. 2012. בקופסאות הבטון: נשים מזרחיות בפריפריה הישראלית. ירושלים: מאגנס.
- שורק, תמיר. 2006. זהויות במשחק: כדורגל ערבי במדינה יהודית. ירושלים: מאגנס.

מונוגרפיה בערבית

ابو بكر، خولة وداني ربينفيتش. ٢٠٠٤. جيل منتصب القامة. رام الله-فلسطين: مدار.

מונוגרפיות באנגלית

- Myerhoff Barbara. 1980 [1978]. *Number Our Days*. N.Y, New York: Simon and Schuster.
- Shostak, Majorie. 2014. *Nisa: The Life and Word of a !Kung Woman*. Hoboken: Taylor and Francis.

4. מבחן סוף הקורס: המבחן יתבסס על ההרצאות, התרגילים וחומרי הקריאה, ויבדוק ידע אינטגרטיבי (על מושגים, אישים, תיאוריות וטקסטים באנתרופולוגיה) ואת צורות החשיבה שאליהן תיחשפו ושאותן תתרגלו במהלך השיעורים והתרגילים. התרגילים שיתקיימו קרוב למועד המבחן יוקדשו להכנה למבחן.

להלן מועדי תרגילי החזרה. פרטים לגבי החדר יינתנו בהמשך:

תמר שיין: 1.2 - 12:00

טליה אסן: 2.2 – 14:00

יונתן ברם: 3.2 – 10:00

מהלך הקורס וחומרי הקריאה

חלק א': שאלות יסוד ומילות מפתח בשיח האנתרופולוגי (שיעורים 1-3)

1. שיעור פתיחה: להיות אנושי 31.10.2016

שיעור :

- חוזה: על הקורס ועל המטלות.

- טעימות : להיות אדם ובן/בת תרבות. אני ואחר, זר ומוכר, מה זה להיות אנושי. הזרה.

תרגיל: היכרות וחוזה

מונחים: אני ואחר, זר ומוכר, ייחודיות ואוניברסליזם/מכנה משותף אנושי. הזרה

חומרי קריאה לתרגיל:

1. אלן דאנדס, 1998. "לראות משמע: להאמין", עמ' 31-37, בתוך משה שוקד ושלמה דשן (עורכים). החוויה הבין-תרבותית. ירושלים ותל-אביב: הוצאת שוקן.
2. לורה בוהנן, 1988 "שייקספיר בג'ונגל", עמ' 19-31. בתוך: דני רבינוביץ (עורך), שייקספיר בג'ונגל: על מפגשים בין תרבותיים. ירושלים: דביר בשיתוף עם מכון ון-ליר.

2. היסטוריה של סקרנות כלפי האחר, 7.11.2016

שיעור: גלגולים היסטוריים (קדם-דיסציפלינאריים ודיסציפלינאריים).

- השיעור יספק סקירה היסטורית ממעוף הציפור על הסקרנות האנושית ביחס לאותם מושגים ושאלות שהגדרנו (בשיעור ובתרגיל הראשון) כ"אנתרופולוגיים";
- השיעור ימסגר את התפתחות הדיסציפלינה בהקשרה ההיסטורי והפוליטי.

תרגיל:

חצי השעה הראשונה של התרגיל תוקדש להסבר על מבחן האמצע והמונוגרפיות לבחירה. השעה שנותרה מוקדשת לפגישה קבוצתית של המתרגל/ת עם תלמידים/ות שאינם דוברים עברית כשפת אם ומעוניינים לקבל ייעוץ לגבי מהלך הקורס והמטלות.

ההשתתפות בתרגיל זה איננה חובה.

3. על מושג התרבות, 14.11.2016

שיעור: תרבות, יחסיות תרבותית, אתנוצנטריות תרבותית, אבולוציוניזם תרבותי (מושגים נלווים - פרימיטיבי, הפרא האציל, האחדות המנטלית האנושית, קידמה), פירוק המובן מאליו התרבותי.

תרגיל: מונחים - פרספקטיבה השוואתית, אטיק-אתיק, דיאכרוני-סינכרוני, יחסיות תרבותית-אתנוצנטריות תרבותית.

חומר קריאה לתרגיל:

1. תמר כתריאל, 1998 (1982). "מסיבת קיטורים' כטקס לשוני בשיח של ישראלים", עמ' 483-496, בתוך אורית אבוהב ואחרים, ישראל: אנתרופולוגיה מקומית, תל אביב: הוצאת צ'ריקובר
2. מנאר חסאן, 1999, "הפוליטיקה של הכבוד: הפטריארכיה, המדינה ורצח נשים בשם כבוד המשפחה" בתוך: "מין מגדר פוליטיקה", הוצאת הקיבוץ המאוחד: תל אביב.

חלק ב': אתנוגרפיה: עבודת שדה וייצוג (שיעורים 4-6)

4. מהי עבודת שדה, 21.11.2016

שיעור:

- היסטוריה של התפתחות עבודת השדה באנתרופולוגיה (אנתרופולוגיה של כורסא, מלינובסקי, אנתרופולוגיה קלאסית, התרחקות ממלינובסקי)
- ערך מוסף של שיטת מחקר זו.
- מושגים: תצפית משתתפת, עבודת שדה, כניסה לשדה ויציאה מהשדה.

תרגיל: בשבוע זה אין תרגיל פרונטלי משותף. התרגיל יוקדש לפגישות אישיות בהן ניתן להתייעץ עם המתרגל/ת לגבי מבחן האמצע, מטלות ותכני הקורס. יש לתאם מראש את הפגישה עד יומיים לפני התרגיל ולציין על מה תרצו להתייעץ.

5. דילמות של עבודת שדה, 28.11.2016

- שיעור: יחסים בשדה, דילמות אתיות וקוד אתי, אינפורמנטים, ילידים, going native, מעורבות והתערבות - הדילמה הליברלית של עבודת שדה.
- תרגיל: יחסים בשדה, מיקום, 'קולות הנחקרים'. מושגים: אינדוקטיבי/דדוקטיבי, כניסה לשדה, יציאה מהשדה, אינפורמנט, יליד, going native.

חומר קריאה לתרגיל

Abu-Lughod, Lila, 1986. **Veiled Sentiments**. Berkeley: University of California Press: 1-35

6. דילמות של ייצוג, 5.12.2016

שיעור: רפלקסיביות ומשבר הייצוג, העידן הפוסטמודרני באנתרופולוגיה, יחסי כוח בשדה

תרגיל: רפלקסיביות כז'אנר וככלי מתודולוגי, העידן הפוסטמודרני באנתרופולוגיה

חומרי קריאה לתרגיל

1. Ruth Behar, 2007. Running Away From Home to Run Toward Home, in her **An Island Called Home**, pp:1-38.
2. יורם בילו, 1996, "חקר התרבות העממית בעידן הפוסט מודרני: סיפור אישי". תיאוריה וביקורת 10 עמ' 37-54

חלק ג': מפת דרכים תיאורטית: רגעים ועקבות (שיעורים 7-10)

7. פרנץ בועז, מרגרט מיד ולידת האנתרופולוגיה האמריקאית, 12.12.2016

שיעור:

- פרנץ בועז, אבי האנתרופולוגיה האמריקאית (ביוגרפיה אישית והקשר היסטורי של לידת האנתרופולוגיה האמריקאית, אנתרופולוגיה הומניסטית ליברלית, אנתרופולוגיה של הצלה, פרטיקולריזם היסטורי, אקטיביזם חברתי ופוליטי);
- מרגרט מיד (על עבודתה ועל תפקידה כאינטלקטואלית ציבורית, אנתרופולוגיה והינוך הציבורי);
- אנתרופולוגיה מעורבת עכשווית, טעימה מאנתרופולוגיה פוליטית על מחאות בארה"ב.

תרגיל: אנתרופולוגיה מעורבת, מרגרט מיד ופול פארמר

חומרי הקריאה לתרגיל:

- A. Margaret Mead, 1962 (1950), **Male and Female**. The Significance of the Questions We Ask, 27-42.
- B. Paul Farmer, 2013. **To Repair The World: Paul Farmer Speaks to the Next Generation**. Three Stories, Three Paradigms, and a Critique of Social Entrepreneurship, 31-45.

8. מרסל מוס ואנתרופולוגיה של חליפין ומתנות, 19.12.2016

שיעור :

- מרסל מוס ואמיל דירקהיים;
- על המתנה: (מושגים: חובה משולשת, יחסים חברתיים, עובדה טוטאלית, עובדה פרדוקסלית, בין חפצים ואנשים, מתנות דתיות, פוטלאיץ', טבעת הקולה)
- מתנות חיים

תרגיל: מרסל מוס, יחסי חליפין, מתנות במגוון של הקשרים חברתיים

חומרי הקריאה לתרגיל:

1. אורית אבוהב, 1998. חתונת הדמים: מתנות של חפץ של כסף בחתונה ישראלית, ישראל: אנתרופולוגיה מקומית, עורכים אורית אבוהב, אסתר הרצוג, הרוי גולדברג ועמנואל מרקס.
- b. Michal Kravel-Tovi, 2014. Bureaucratic Gifts: Religious Conversion, Change, and Exchange, in **American Ethnologist**, 41, 4: 714-727.

9. סטרוקטורליזם, 12.4.2016

שיעור :

- קלוד לוי שטראוס: על עקרונות הסטרוקטורליזם, הזיקה לבלשנות (מסמן-מסומן, סינכרוני-דיאכרוני), שפה-תרבות, צמדים בינאריים, מתוך
- מרי דאגלס: על חיבור בין קלוד לוי שטראוס לאמיל דירקהיים, חשיבה בינארית, בינאריות וסדר חברתי, טומאה/זיהום וטהרה.
- תרגיל: מרי דאגלס ושרי אורטנר. היגיון בינארי (טבע-תרבות, גבר-אישה, טומאה-טהרה), שימוש סלקטיבי בסטרוקטורליזם.

חומרי הקריאה לתרגיל:

1. מרי דאגלס, 2004 (1966), התועבות שבספר ויקרא, בתוך טוהר וסכנה: ניתוח של המושגים זיהום וטאבו. רסלינג, תל אביב, 67-81
2. שרי אורטנר. 2007. "האם היחס בין הנשי לגברי הוא כמו היחס שבין טבע לתרבות?" בתוך: ניצה ינאי ואחרים (עורכים) דרכים לחשיבה פמיניסטית, מקראה. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה. עמ' 25-45.

10. קליפורד גירץ ואנתרופולוגיה פרשנית, 2.1.2017

שיעור: המהפכה הפרשנית (אוונס פריצ'ארד, מטרים המהפכה, וקליפורד גירץ, נציגה המובהק) מושגים: הרמנויטיקה, תיאור גדוש-תיאור מחוק, דוגמת הקריצה, אתנוגרפיה, תרבות כדבר פומבי, אתנוגרפיה כתרגום

תרגיל: תיאור גדוש-תיאור מחוק.

חומרי קריאה לתרגיל:

1. קליפורד גירץ, 1973. "משחק עמוק: הערות על קרב התרנגולים הבאלינזי, בתוך פרשנות של תרבויות, ירושלים: בית הוצאה כתר, עמ', 273-306.
2. קליפורד גירץ, 1973, "טקס ושינוי חברתי: דוגמה יאוואית", בתוך פרשנות של תרבויות, ירושלים, בית הוצאה כתר, עמ' 138-162.

11. מבחן כיתה, 9.1.17

באותו שבוע אין תרגילים.

חלק ד': טעימות מנושאי ליבה באנתרופולוגיה (שיעורים 12-13)

12. אנתרופולוגיה של טקסים, 16.1.2017

שיעור: מהו טקס, מאפיינים טקסיים, סקירה תיאורטית של התפתחות המחקר על טקסים, טקסי היפוך, טקסי לכידות.

תרגיל: טקסי מעבר: ואנ-חנפ, ויקטור טרנר, לימינליות/שלב לימינלי

חומרי קריאה לתרגיל:

1. ויקטור טרנר, 2004. "לימינליות וקומוניטס" בתוך: התהליך הטקסי: מבנה ואנטי מבנה. תל אביב, רסלינג עמ' 87-102, 111-115.
2. ג'קי פלדמן, 2001. "בעקבות ניצול השואה הישראלית: משלחות נוער ישראלי לפולין וזהות לאומית". תיאוריה וביקורת. 190-167: 19.

13. אנתרופולוגיה של שארות ומשפחה, 23.1.2017

שיעור: שארות: בין טבע לתרבות (גוף, קרבת דם וטכנולוגיה), סקירה היסטורית-תיאורטית; משפחה: יחסיות תרבותיות וקונוונציות חברתיות, משפחות חדשות.

תרגיל :

(א) שארות: חומר קריאה לתרגיל:

Janet Carsten, 2000. 'Knowing Where You've Come From: Ruptures and Continuities of Time and Kinship in Narratives of Adoption Reunions.' **Journal of the Royal Anthropological Institute** 6: 637-53.

(ב) הנחיות לקראת מבחן הסוף.